

Rytų kaimynystės atspindžiai

Dvisavaitinė informacinė svarbiausių Rytinės kaimynystės įvykių apžvalga

Nr. 1 (6) // 2010 02 07-02 17

EESC

Rytų Europos studijų centras

2010 m. Ukrainos prezidento rinkimų rezultatai: kas toliau?

Šių metų vasario 7 d. įvyko antrasis Ukrainos prezidento rinkimų turas, kuriame, dėl Ukrainos prezidento posto, varžėsi du kandidatai - „Regionų partijos“ vadovas Viktoras Janukovičius ir Ukrainos ministrė pirmininkė Julija Timošenko. Antrąjį turą nežymia balsų persvara laimėjo V. Janukovičius (už V. Janukovičių balsavo 48,95 proc. rinkimuose dalyvavusių rinkėjų, už J. Timošenko – 45,47 proc. rinkėjų). Vasario 14 d. Ukrainos Centrinė rinkimų komisija oficialiai paskelbė V. Janukovičių išrinktuju Ukrainos prezidentu. Nors Ukrainos prezidento rinkimus kaip

skaidrius ir demokratiškus pripažino tiek Vakarų valstybės, tiek Rusija, šalies prezidento rinkimų rezultatus Ukrainos Aukščiausiajame administraciniame teisme užginčijo J. Timošenko, pareikalavusi rezultatų peržiūros ir trečiojo prezidento rinkimų turo surengimo. Ukrainos Aukščiausiasis administracinis teismas iš dalies patenkino J. Timošenkos ieškinį (Teismas sustabdė Ukrainos Centrinės rinkimų komisijos sprendimą dėl V. Janukovičiaus paskelbimo išrinktuju šalies prezidentu), tačiau ekspertų nuomone, J. Timošenkos sprendimas apskusti rinkimų rezultatus iš esmės yra niekinis, nes: 1) Ukrainos parlamentas jau patvirtino išrinktojo prezidento inauguracijos datą (inauguracijos ceremonija įvyks vasario 25 d.); 2) Teismo sprendimas bus tik formalus ir tik dar kartą patvirtins dabartinius rinkimų rezultatus. Reikėtų akcentuoti, kad Ukrainos prezidento rinkimus laimėjęs V. Janukovičius be stiprios parlamentinės koalicijos negali vienašališkai atstatyti J. Timošenkos iš ministrės pirmininkės pareigų, o stipri parlamentinės daugumos parama būtina ir J. Timošenko, siekiančiai išsaugoti savo pareigas. Kol kas stringa tiek V. Janukovičiaus, tiek J. Timošenkos pastangos užsitikrinti svarią parlamentinės daugumos paramą. Priminsime, kad šiuo metu V. Janukovičiaus „Regionų partija“ Ukrainos parlamente turi 175 vietas (iš 450), J. Timošenkos blokas – 156 vietas, proprezidentinė V. Juščenkos „Mūsų Ukrainos – Liaudies savignyos“ blokas – 76 vietas, buvusio Ukrainos parlamento pirmininko Vladimiro Litvino blokas – 20 vietų ir Ukrainos komunistų partija – 27 vietas. Daugelio politikos apžvalgininkų nuomone, būsimosios Ukrainos parlamento valdančiosios daugumos suformavimas dabar didžiaja dalimi priklausys tik nuo „Mūsų Ukrainos – Liaudies savignyos“ bloko apsisprendimo sudaryti koaliciją su V. Janukovičiumi arba su J. Timošenko. Kita vertus, „Mūsų Ukrainos – Liaudies savignyos“ frakcija Ukrainos parlamente yra susiskaldžiusi. Tai paliudijo ir 2010 m. Ukrainos prezidento rinkimai: dalis „Mūsų Ukrainos – Liaudies savignyos“ bloko deputatų rėmė Ukrainos prezidentą Viktorą Juščenką, dalis – J. Timošenką, dalis savarankiškai dalyvavo rinkimuose (Arsenijus Jaceniukas, Anatolijus Gricenko, Jurijus Kostenko). Išrinktasis Ukrainos prezidentas V. Janukovičius, duodamas interviu Rusijos žiniasklaidos priemonėms, patikino, kad, jei Ukrainos parlamente jam nepavyks užsitikrinti sau palankios valdančiosios daugumos, Ukrainos parlamentas bus paleistas ir bus skelbiami prieš laikinai parlamento rinkimai. Pats V. Janukovičius Vakaruose yra vertinamas kaip „prusiškas“ kandidatas, kuris ketina sustabdyti Ukrainos integraciją į NATO, pratęsti Rusijos Juodosios jūros laivyno pasilikimą Ukrainoje (Sevastopolyje) po 2017 m., rusų kalbai suteikti antros valstybinės Ukrainos kalbos statusą ir kt. V. Janukovičiaus politiniai oponentai teigia, kad V. Janukovičiaus

valdymo metu Ukraina gali prisijungti prie Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano kuriamos Muitų sąjungos, tačiau patys „Regionų partijos“ atstovai gana atsargiai vertina tokius teiginius. „Regionų partijos“ atstovų nuomone, V. Janukovičiaus vadovaujama Ukraina sieks palankios ekonominės integracijos su Rusija, tačiau visavertiškai nesiintegruos į Muitų sąjungą, nes tai prieštarautų dabartinei Ukrainos narystei Pasaulio prekybos organizacijoje. Ukrainos integracija į Muitų sąjungą geriausiu atveju galėtų būti tik dalinė ir laikina (Ukrainos dalyvavimas konkrečiuose projektuose). Pabrėžtina, kad nors V. Janukovičius linkęs plėtoti taip vadinamos Ukrainos ekonominės integracijos plėtros „visu perimetru“ idėją (tai yra, gilinti ekonominį bendradarbiavimą tiek su Vakarais, tiek su Rusija), abejojama, ar Ukraina sugebės vienu metu įgyvendinti priimtus įsipareigojimus tiek Vakarams, tiek Rusijai.

● Parengta remiantis: *Kommersant.ru, Gazeta.ru*
(Nuotrauka iš *Gazeta.ru*)

Rusijos energetinis spaudimas Baltarusijai tęsiasi

Šių metų vasario 16 d. Baltarusijos užsienio reikalų ministro pavaduotojas Andrėjus Jevdočenko pareiškė, kad nuo 2010 m. sausio 1 d. Rusijos įvesti mokesčiai eksportuojamai į Baltarusiją naftai, pažeidžia Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano Muitų sąjungos nuostatus. Priminsime, kad šių metų sausio 27 d. Baltarusija (po ilgai trukusių sudėtingų dvišalių derybų su Rusija ir bandymų užblokuoti dalį Rusijos iniciatyvų Muitų sąjungoje) galiausiai buvo priversta nusileisti Rusijos sprendimui dėl eksportuojamos naftos į Baltarusiją apmokestinimo. Sausio 27 d. Baltarusijos ir Rusijos dvišaliame susitarime nustatyta tam tikra eksportuojamos rusiškos naftos į Baltarusiją kvota (6,3 mln. tonų per metus), kuri nebus apmokestinama (su sąlyga, kad ši eksportuojamos rusiškos naftos dalis bus skirta Baltarusijos vidaus poreikiams), o likusiai naftos eksporto į Baltarusiją apimčiai (14-15 mln. tonų per metus) bus naikinamos mokesstinės lengvatos.

Ekspertų teigimu, paradoksalu, tačiau vis labiau gilėjanti Baltarusijos ekonominė integracija su Rusija ne palengvina, o tik sukuria papildomas kliūtis Baltarusijos ekonomikos plėtrai. Vienas iš akivaizdžių pavyzdžių – jau minėta Baltarusijos, Rusijos ir Kazachstano Muitų sąjunga, kuri visiškai pradės veikti nuo 2010 m. liepos 1 dienos. Pabrėžtina, kad iki Muitų sąjungos sukūrimo Rusija faktiškai subsidijavo Baltarusijos ekonomiką energetinių išteklių tiekimo srityje. 2007-2010 m. laikotarpiu Maskva įsipareigojo Minskui kasmet tiekti 20 mln. tonų naftos, taikant daugiau kaip 65 proc. naftos eksporto mokesčių lengvatą (be to, Minskas galėjo savo nuožiūra spręsti dėl gautos rusiškos naftos panaudojimo). Šios nuolaidos kasmet leisdavo Baltarusijos biudžetui sutaupyti apie 2,5-3 mlrd. JAV dolerių (priklausomai nuo pasaulinės naftos kainos svyravimų) bei užsitikrinti autoritarinio A. Lukašenkos režimo stabilumą. Nuo 2010 m. pradžios įsigaliojusi Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano Muitų sąjunga tapo savita kliūtimi ankstesniems Rusijos ir Baltarusijos dvišaliams susitarimams. Baltarusija, sutikdama dalyvauti Muitų sąjungoje, tikėjosi teisiškai „įtvirtinti“ susiklosčiusią dvišalių santykių su Rusija praktiką ekonomikos srityje, tačiau gavosi visiškai priešingai. Pagal Muitų sąjungos nuostatus, eksporto mokesčiais neapmokestinami tik Muitų sąjungos viduje naudojamos prekės, o už Muitų sąjungos dalyvių ribų eksportuojamoms prekėms taikomas vienodas eksporto mokestis, mokamas prekes pagaminusiai valstybei. Atsižvelgiant į tai, kad, sukūrus Muitų sąjungą, Baltarusija harmonizavo visus muitų tarifus su Rusija, Baltarusijos ekonomikos subsidijavimas smarkiai sumažėjo ir atsirado prielaidos Rusijai palaipsniui naikinti įvairias mokesčines lengvatas, taikytas Baltarusijai. Kita vertus, instituciniai ir teisiniai veiksniai Rusijai yra tik saviti įrankiai stiprinti Baltarusijos ekonomikos kontrolę. Be jau minėto šių metų pradžioje įsiplieskusio Baltarusijos ir Rusijos „naftos karo“ kovo mėnesį tikėtinas dar vienas konfliktas tarp Baltarusijos ir Rusijos, tačiau jau gamtinių dujų tiekimo srityje. Rusijos dujų kompanija „Gazprom“ turi pretenzijų Baltarusijos vyriausybei, kuri nevykdė įsipareigojimų ir 2009 m. nupirko iš viso 17 mlrd. kubinių metrų gamtinių dujų, tai yra 20 proc. mažiau nei buvo įsipareigota Rusijos ir Baltarusijos Sąjunginės valstybės susitarimuose.

Pagal ankstesnius Rusijos ir Baltarusijos susitarimus iki šių metų vasario pabaigos „Gazprom“ galiausiai turėtų perimti Baltarusijos valstybinės gamtinių dujų transportavimo kompanijos „Beltransgaz“ 12,5 proc. akcijų paketą (ši akcijų dalis „Gazprom iš viso leistų kontroliuoti 50 proc. „Beltransgaz“ kompanijos akcijų), tačiau Baltarusija ir toliau priešinasi „Gazprom“ skverbimuisi į Baltarusijos ekonomiką, teigdama, kad Minskas nesutinka su monopoline „Gazprom“ padėtimi vieningos Muitų sąjungos rėmuose. Ekspertų teigimu, vos tik įsteigta Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano muitų sąjunga institucionalizavo dvišalius Rusijos ir Baltarusijos nesutarimus ekonomikos srityje, todėl tikėtina, kad jei artimiausioje ateityje Muitų sąjunga nebus reformuota, Baltarusijos ir Rusijos ekonominių konfliktų skaičius tik didės.

● Parengta remiantis: *Kommersant.ru*
(Nuotrauka iš *Kommersant.ru*)

Rusija ir Abchazija plečia dvišalį karinį bendradarbiavimą

Po vasario 17 d. įvykusių derybų tarp Rusijos prezidento Dmitrijaus Medvedevo ir Maskvoje vieštinčio separatistinės Abchazijos vadovo Sergėjaus Bagapšo Rusija ir Abchazija pasirašė 10 dvišalio bendradarbiavimo susitarimų transporto, aplinkosaugos, bankininkystės, gelbėjimo operacijų, karinio bendradarbiavimo ir kitose srityse. Politikos apžvalgininkų nuomone, svarbiausias susitarimas, pasirašytas D. Medvedevo ir S. Bagapšo susitikimo metu – Rusijos ir Abchazijos sutartis dėl rusų karinės bazės Abchazijos teritorijoje steigimo. Sutartis sudaryta 49 metams, paliekant galimybę ją nuolat pratęsti kas 15 metų. Būsimoje rusų karinėje bazėje numatyta papildomai dislokuoti 1700 Rusijos karių kontingentą (šiuo metu Abchazijoje yra dislokuota 3000 Rusijos karių). Gruzija nedelsiant pasmerkė Rusijos ir Abchazijos pasirašytus susitarimus, kuriuos įvardino kaip Maskvos pastangas įtvirtinti savo karinį buvimą okupuotuose teritorijose (priminsime, kad Maskva dar 1999 m. įsipareigojo Abchazijoje uždaryti Gudautos karinę bazę iki 2001 m., tačiau taip ir neįvykdė šio pažado). Rusijos ekspertų nuomone, Rusijos ir Abchazijos plečiamas karinis bendradarbiavimas (apimantis ir karines jūrines operacijas) pirmiausiai turėtų „atbaidyti“ NATO nuo aktyvių veiksmų (bazių steigimo, patruliavimo ir kt.) Juodojoje jūroje. Nors Vakarų valstybės, kaip ir Gruzija, pasmerkė neteisėtą Rusijos karių pajėgumų didinimą Abchazijoje ir Pietų Osetijoje, keliantį tiesioginę grėsmę Gruzijos teritoriniam vientisumui, Rusijos ekspertų teigimu, Vakarai faktiškai jau susitaikė su faktu, kad Gruzija prarado Abchaziją ir Pietų Osetiją. Pati Rusija dvišalio bendradarbiavimo su Abchazija plėtrą vertina kaip savitą įrankį, leisiantį Abchazijai tarptautinėje bendruomenėje intensyviau plėtoti kontaktus su kitomis valstybėmis bei paspartinti Abchazijos nepriklausomybės pripažinimo procesus. Priminsime, kad šiuo metu Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybę pripažįsta tik Rusija, Venesuela, Nikaragva ir Nauru. Kita vertus, separatistinės Abchazijos lyderis Sergėjus Bagapšas dažnai kritikuojamas pačioje Abchazijoje dėl pernelyg didelės Rusijos įtakos sklaidos, kuri spartina Abchazijos integraciją į Rusijos sudėtį (pavyzdžiui, Abchazijos gyventojams išdavinėjami rusiški pasai, pensijų išmokėjimas ir maždaug pusė Abchazijos biudžeto tiesiogiai priklauso nuo Rusijos finansinių išmokų, taip pat nuo 2009 m. balandžio mėnesio Rusija kontroliuoja Abchazijos *de facto* pasienį).

● Parengta remiantis: *Kommersant.ru, Vesti.ru, Rian.ru, BBC*
(Nuotrauka iš *BBC*)

JAV ketinimai dislokuoti priešraketinės gynybos sistemos (PRGS) elementus Rumunijoje skatina separatistines nuotaikas Padnestrėje

Vasario 15 d. Moldovos separatistinės Padnestrės respublikos *de facto* prezidentas Igoris Smirnovas pareiškė, kad Padnestrė neprieštarautų, jei Rusija jos teritorijoje dislokuotų raketų kompleksus „Iskander“. Minėtas I. Smirnovas pareiškimas yra atsakas į šių metų vasario 4 d. Rumunijos prezidento Traiano Basescu pareiškimą, kad Rumunija yra pasirengusi derėtis su JAV dėl PRGS elementų dislokacijos Rumunijos teritorijoje. JAV Valstybės departamento teigimu, numatoma JAV PRGS elementų dislokacija Rumunijoje teritorijoje galėtų įvykti jau 2015 metais. Ekspertų nuomone, JAV PRGS elementų Rumunijoje dislokacijos klausimą galima vertinti keliais aspektais:

- Skubotą Rumunijos prezidento T. Basescu pareiškimą dėl Rumunijos pasirengimo derėtis su JAV PRGS klausimu galima vertinti kaip savitą T. Basescu būdą įgyti didesnę politinę įtaką. T. Basescu siekia pateikti save kaip stiprų politiką, ženkliai prisidedantį prie Rumunijos nacionalinio saugumo stiprinimo ir dvišalių santykių su JAV plėtos. T. Basescu itin svarbu sustiprinti savo įvaizdį, įvertinant tai, kad 2009 m. gruodžio 6 d. vykusiuose šalies prezidento rinkimuose jis tik labai nežymia balsų persvara (0,6 proc.) nugalėjo politinį oponentą Rumunijos socialdemokratų partijos lyderį Mircea Geoană (už T. Basescu balsavo 50,3 proc. rinkėjų, už M. Geoană 49,7 proc. rinkėjų).

- 2010 m. vasario 7 d. Ukrainos prezidento rinkimus laimėjus prorusiškam Viktorui Janukovičiui, Vakarai nuogaustauja, kad Ukrainos santykiai su NATO nutrūks, todėl tikėtina, kad siekdama neprarasti savo įtakos regione NATO suaktyvins savo santykius su Moldova. Tiek tikėtinas Moldovos suartėjimas su Aljansu, tiek deklaruotas suartėjimas su Rumunija yra naudingas Padnestrei, kuri viliasi, kad mainais į glaudesnius santykius su Vakarais Moldovai galiausiai teks pripažinti šią separatistinę respubliką. Ekspertai pažymi, kad pati Rusija nesuinteresuota karinės įtampos regione didinimu – rusiškos ginkluotės dislokavimas Padnestrėje gali paskatinti Moldovą atsisakyti neutraliteto statuso ir siekti narystės NATO, todėl Rusija linkusi išlaikyti *status quo* regione ir nepritaria Padnestrės nepriklausomybės pripažinimui, jei tai paskatins euroatlantinių struktūrų plėtrą Rytų Europoje. Reikėtų pabrėžti, kad JAV planus dislokuoti PRGS elementus Rumunijoje Rusija vertina gana nuosaikiai, dėl kelių priežasčių: 1) JAV PRGS dislokavimas Rumunijoje nėra toks strategiškai jautrus klausimas Rusijai, koks savo laiku buvo JAV planai dislokuoti PRGS elementus Lenkijoje ir Čekijoje (Rusija jau gana seniai vertino Rumuniją ir Bulgariją kaip potencialias JAV PRGS elementų dislokavimo „aikšteles“); 2) Neaišku, ar dabartiniai JAV planai dislokuoti PRGS elementus Rumunijoje netaps tik savita „viešųjų ryšių“ akcija, kuri baigsis be konkrečių rezultatų (kaip buvo Lenkijos ir Čekijos atveju); 3) Rusija JAV atžvilgiu išlaiko tam tikrus derybinius svetus – Rusijos ir JAV dvišales derybas dėl naujosios Strateginės ginkluotės sumažinimo sutarties (START) (priminsime, kad šios derybos turėjo būti baigtos iki 2009 m. pabaigos, tačiau naujosios sutarties pasirašymas įstrigo).

● Parengta remiantis: *Kommersant.ru, The New York Times, Regnum.ru, RFE/RL*
(Nuotrauka iš RFE/RL)